

OCENY I OMÓWIENIA

DOI : 10.14746/rie.2022.16.25

Jadwiga Kiwerska, *Sojusz w kryzysie. Prezydentura Donalda Trumpa i relacje transatlantyckie*, Wydawnictwo Instytutu Zachodniego, Poznań 2021, ss. 258.

Układ transatlantycki, od ponad siedemdziesięciu lat będący podstawą bezpieczeństwa i politycznym azymutem dla Europy, przeżywał w swojej długiej historii wzloty i upadki. Jednak amerykańskie przywództwo w świecie Zachodu oparte na wspólnocie wartości podzielanych przez Amerykanów i Europejczyków, na czele z demokracją, oraz na poczuciu odpowiedzialności strony amerykańskiej za losy wolnego świata wydawało się być trwałe – stanowić część strategicznej wizji USA, podzielanej przez każdego gospodarza Białego Domu, niezależnie od jego barw partyjnych. Trwająca w latach 2017–2021 prezydentura Donalda J. Trumpa, ekscentrycznego miliardera, biznesmena, podważyła ten *dogmat* relacji transatlantyckich przyczyniając się do ich kryzysu. Co znamienne stało się to w momencie, gdy coraz aktywniejsza działalność na arenie międzynarodowej rosnących w potęgę Chin i innych państw autorytarnych poddawała w coraz większą wątpliwość światowe przywództwo USA.

Całkowicie zrozumiałe jest więc, że po zakończeniu kadencji Trumpa naukowcy przystąpili do analizowania wpływu jego rządów na układ transatlantycki. Recenzowana monografia będąca syntetycznym ujęciem najistotniejszych zagadnień relacji USA–Europa w czasach prezydentury 45 prezydenta Stanów Zjednoczonych napisana została przez posiadającą wielki dorobek w badaniach nad relacjami amerykańsko-europejskimi i rolą Stanów Zjednoczonych na arenie międzynarodowej Jadwigę Kiwerską. Rozległa bibliografia zgromadzona przez autorkę obejmuje zarówno krajowe, jak i anglojęzyczne artykuły naukowe i publicystyczne, opracowania, specjalistyczne analizy, dokumenty i fragmenty mów polityków. Jak sama badaczka wskazuje przydatnym narzędziem przy kweryndzie źródłowej przygotowującej do badania tego, niezbyt odległego, okresu był internet.

Praca dzieli się na wstęp, osiem części, zakończenie, bibliografię oraz podsumowanie w języku angielskim (*Summary*). Układ treści o strukturze chronologiczno-problemowej jest klarowny, spis treści jasny i zrozumiały.

We wstępie autorka stawia przed sobą zadanie opisania czynników, które osłabiały układ transatlantycki w badanym okresie. Obiera sobie za cel badawczy scharakteryzowanie natury kryzysu relacji transatlantyckich lat 2017–2020, jego przyczyn oraz skutków, a także przedstawienie perspektyw jakie rysowały się przed, następującym po Trumpie, Joe Bidenem, w kontekście relacji z Europą.

Pierwszy rozdział poświęcony jest kondycji układu transatlantyckiego przed prezydenturą Donalda Trumpa, wychodząc poza cezurę zaznajamia czytelnika z kontekstem historycznym kształtowania się relacji na linii USA–Europa/UE, skupiając się na okresie po upadku *żelaznej kurtyny*. Pozwala zapoznać się z powodami i objawami osłabienia Sojuszu, jakie miało miejsce za sprawą unilateralizmu Geорга W. Busha, przybliży proces ponownego zacieśnienia transatlantyckich więzów za prezydentury Barracka Obamy.

Rozdział drugi – „Prezydent Trump – inne podejście do Europy” już w tytule zawiera istotną informację na temat swej treści. W pierwszej części traktuje o retoryce Trumpa odnośnie Europy i UE w walce o prezydenturę. Dalej wywód ukazuje czytelnikowi reakcje europejskich stolic na wybór Amerykanów, z opisu wyłania się obraz Europy podzielonej między polityków

głównego nurtu a populistów, spośród których, ci pierwsi przyjęli zwycięstwo nowojorskiego biznesmena z rezerwą, widząc w nim zagrożenie dla porządku międzynarodowego, ci drudzy natomiast z nadzieją, upatrując w nim szansy na realizację swojej wizji świata.

W rozdziale trzecim J. Kiwerska porusza kluczowe dla układu transatlantyckiego kwestie obronności. Opisuje jak nowy prezydent D. Trump dał się poznać europejskim partnerom z Sojuszu Północnoatlantyckiego jako sprzymierzeniec nieprzewidywalny i niegodny zaufania, traktujący centralny punkt więzi transatlantyckiej – NATO jak projekt biznesowy, w którym priorytetem jest uzyskanie przez USA dodatniego bilansu finansowego. Autorka opisuje kolejne szczyty NATO. Śledzi spory jakie prezydent toczył z najbliższymi partnerami (Niemcy) wokół kwestii takich jak *burden-sharing* czy potwierdzenie obowiązywania art. 5 NATO. Przybliża jak prowokacyjne wypowiedzi i zachowania Trumpa oraz jego transakcyjne podejście do relacji transatlantyckich przyczyniły się do utraty zaufania i wiary w Sojusz u europejskich partnerów, czego pochodną było ich dążenie do większej niezależności od USA w kwestiach obronności.

W czwartym rozdziale zatytułowanym „Unilateralizm *versus* multilateralizm” autorka opisuje jak niechętny wielostronnym organizacjom i układom międzynarodowym, w jego mniemaniu krępującym USA, prezydent Trump wyprowadzał Stany Zjednoczone z kolejnych inicjatyw multilateralnych. Pierwszy podrozdział traktuje o opuszczeniu przez amerykańców paryskiego porozumienia klimatycznego, którego proekologiczny wydźwięk nie odpowiadał kwestionującemu globalne ocieplenie ex-biznesmenowi. Następnie J. Kiwerska w interesujący sposób przedstawia jak administracja Trumpa doprowadziła do wystąpienia Ameryki z porozumienia nuklearnego z Iranem, uznawanego przez administrację Obamy za sukces, a przez niechętnego swojemu poprzednikowi Trumpa za „najgorszą transakcję w świecie”. Autorka przedstawia jak *jastrzębia* postawa Trumpa wobec Iranu doprowadziła do eskalacji napięcia wokół Teheranu, które partnerzy europejscy starali się rozładować wspólnymi wysiłkami mediacyjnymi, a którego następstwa ekonomiczne bezpośrednio w nich uderzały.

Rozdział piąty „Wojny handlowe Trumpa” traktuje o tym jak działający w kategoriach transakcyjnych prezydent, ex-biznesmen próbował doprowadzić do zniwelowania ujemnego bilansu handlowego USA w relacjach z Europą/UE. Opisuje jak Trump wszczął pod tym pretekstem wojnę celną z UE, antagonizując tym partnerów, w szczególności, głównych poszkodowanych, zniechęconych przezeń Niemców, ale także Francuzów.

W rozdziale szóstym autorka przedstawia, jak kształtowały się relacje administracji Trumpa z Europą Środkowo-Wschodnią. J. Kiwerska opisuje jak rządy *nowej Europy*, pozostające z Brukselą w konflikcie, spowodowanym problemami ze standardami demokratycznymi, starały się zdyskontować zepsute relacje USA z zachodnią częścią kontynentu, przyciągając Trumpa do siebie. Ukazuje w jaki sposób strona amerykańska, popierając eurosceptyczne władze, dążyła do rozbicia jedności UE. W rozdziale przedstawiono jak kształtowały się ciepłe relacje rządu polskiego z 45 prezydentem USA, dzięki którym doprowadzono do wzmocnienia wschodniej flanki NATO i poparcia przez amerykańców inicjatywy trójmorza. Autorka opisuje jak Warszawa, stawając *w poprzek* UE, poparła amerykańskie inicjatywy względem Iranu oraz jak wspierali się w walce politycznej o reelekcję prezydenci Duda i Trump.

Rozdział siódmy poświęcony jest opisowi relacji transatlantyckich w cieniu wybuchu i rozprzestrzeniania pandemii COVID-19. J. Kiwerska opisuje jak w obliczu szerzącego się koronawirusa zabrakło wymiany informacji i współdziałania między partnerami z obu stron Atlantyku, co przyczyniło się do tego, że nie podjęto optymalnych kroków zaradczych. Autorka przedstawia jak przy okazji pandemii SARS-CoV-2 obnażona została skala degradacji stosunków transatlantyckich i deficytu amerykańskiego przywództwa w świecie.

W rozdziale ósmym autorka przedstawia nastroje oraz perspektywy panujące w Europejskich stolicach w związku z odejściem Donalda Trumpa i zastąpieniem go przez Joe Bidena. J. Kiwerska opisuje jak europejscy rządzący z nadzieją oczekiwali zwycięstwa demokratycznego kandydata w wyścigu o Białą Dom. Wskazuje kluczowe pola, na których nowa amerykańska

administracja, już po wyborczym zwycięstwie, musiała wykonać pracę, by odbudować zaufanie partnerów i przywrócić należytą rangę, nadwyreżonego czterema latami prezydentury ex-biznesmena, układu transatlantyckiego. Naświetla cały szereg wyzwań, przed którymi musieli stanąć partnerzy z obu stron Atlantyku, takich jak rosnąca rola Chin czy problemy klimatyczne.

W zakończeniu autorka zestawia najważniejsze uwarunkowania i przyczyny jakie złożyły się na utratę wiarygodności USA i spadek zaufania do nich za czasów D. Trumpa. Wyodrębnia kluczowe punkty zapalne w relacjach amerykańsko-europejskich tego okresu. Wywód kończy konstatacją na temat przeobrażeń i wyzwań, jakie dla układu transatlantyckiego przyniósł kryzysowy czas prezydentury Trumpa oraz optymistycznym stwierdzeniem, że ogrom zadań, jakie stały przed politykami z obu stron Atlantyku, nie umniejszył ich entuzjazmu i zapału do restauracji amerykańsko-europejskiego aliansu.

W mniemaniu recenzenta, książka Jadwigi Kiwerskiej jest bardzo wartościową lekturą, głębi wywodowi nadaje drobiazgowa wiedza autorki poparta znaczną ilością fachowych ekspertyz i materiałów źródłowych. Autorka rzetelnie wywiązała się z zadania, które przed sobą postawiła, systematyzując i charakteryzując przyczyny i przejawy kryzysu, w jaki popadł układ transatlantycki w czasach prezydentury Donalda Trumpa oraz perspektywy, przed jakimi po odejściu Trumpa ten układ stanął. Monografia stanowi wartościowy wkład w krajowe badania amerykańskie i politologiczne, a za sprawą lekkiego pióra autorki czyta się ją przyjemnie. Zapewne zatem praca Jadwigi Kiwerskiej spotka się z pozytywnym przyjęciem czytelników i środowiska naukowego.

FILIP BRUST

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Michał M. Kosman, *Konflikt rosyjsko-ukraiński o Krym (2014–2019). Wybrane aspekty z uwzględnieniem stanowiska Niemiec*, Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz 2020, ss. 132.

Publikacja autorstwa M. M. Kosmana poświęcona jest tematyce stosunków rosyjsko-ukraińskich, a w szczególności wydarzeniom na Krymie od 2014 r. oraz reakcjom na nie niemieckich kręgów politycznych i gospodarczych. Stanowi ona interesujące studium pozwalające na pogłębienie wiedzy na temat czynników determinujących rozwój konfliktu rosyjsko-ukraińskiego i relacji Zachodu z Moskwą.

Recenzowana monografia posiada konstrukcję chronologiczno-problemową i składa się z trzech rozdziałów, poprzedzonych wstępem, z zakończenia oraz bibliografii. We wstępie Autor w zwięzły sposób przedstawia zagadnienia omawiane w poszczególnych rozdziałach. Wskazuje też na wykorzystane w pracy dokumenty i opracowania naukowe.

Rozdział pierwszy, zatytułowany „Rozpad ZSRR i główne wyzwania stosunków rosyjsko-ukraińskich”, ma charakter wprowadzający. Autor przybliży w nim kwestie związane z dążeniami Ukrainy do uzyskania niepodległości (począwszy od okresu pierestrojki do rozpadu Związku Radzieckiego w 1991 r.), a także czynniki decydujące o trudnych relacjach rosyjsko-ukraińskich. W końcowej jego części omawia uregulowania traktatowe istotne z punktu widzenia bezpieczeństwa Ukrainy, tj. memorandum budapesztańskie z 1994 r. i traktat dobrosąsiedzki z Rosją z 1997 r.

W rozdziale drugim, pt. „Rozwój wydarzeń na Krymie od 2014 r.”, Autor przedstawia genezę i przebieg rosyjsko-ukraińskiego sporu o status i przynależność państwową Krymu. Autor opisuje w nim m.in. aneksję Krymu i reakcje na nią organizacji międzynarodowych (Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, Organizacji Narodów Zjednoczonych, Unii Europejskiej), a także problemy ekonomiczne i infrastrukturalne wynikające z integracji Krymu z Federacją Rosyjską. Poza tym zwraca uwagę na sytuację Tatarów krymskich po aneksji, jak również postępowania przed trybunałami międzynarodowymi w sprawach o konfiskatę mienia i jego nacjonalizację oraz naruszeń praw człowieka. W końcowym fragmencie Autor wskazuje na inne istotne kwestie związane z konfliktem rosyjsko-ukraińskim, tj. spór o dobra kultury znajdujące się na Krymie oraz konflikt o żeglugę na Morzu Azowskim.

W ostatnim – trzecim rozdziale, zatytułowanym „Stanowisko Niemiec wobec konfliktu rosyjsko-ukraińskiego”, Autor na wstępie ukazuje relacje ukraińsko-niemieckie w czasie obu wojen światowych, a następnie przedstawia stosunek niemieckich kręgów politycznych i gospodarczych oraz opinii publicznej i kręgów eksperckich do konfliktu rosyjsko-ukraińskiego. Bardzo interesującym jest tabelaryczne zestawienie wyników badań ankietowych niemieckiej opinii publicznej z przełomu lat 2014/2015 (s. 86–88). W dalszej części rozdziału Autor opisuje udział Niemiec w rozmowach pokojowych w kwartecie normandzkim (tj. między Rosją, Ukrainą, Francją i Niemcami), a także porównuje stanowiska najważniejszych niemieckich partii politycznych wobec Rosji i konfliktu na wschodniej Ukrainie.

W zakończeniu Autor podsumowuje swe rozważania, wskazując na międzynarodowe skutki konfliktu rosyjsko-ukraińskiego i jego przewlekły charakter. Przedstawia wnioski końcowe dotyczące stosunków Zachodu z Federacją Rosyjską, w szczególności skupiając się na ewolucji polityki Niemiec wobec Moskwy.

Publikację wieńczy bardzo obszerna bibliografia, złożona z trzech części, tj. dokumentów, opracowań naukowych i pozostałych opracowań. Podstawę źródłową pracy, jak wskazuje Autor, stanowią w szczególności: porozumienia międzynarodowe, przemówienia, programy po-

lityczne, a także liczne monografie, artykuły pochodzące z czasopism naukowych i stron internetowych placówek naukowych, artykuły prasowe oraz inne materiały pozyskane ze stron internetowych właściwych instytucji (s. 118).

Recenzowana praca w sposób rzetelny i skrupulatny omawia najważniejsze zagadnienia związane z konfliktem rosyjsko-ukraińskim o Krym z uwzględnieniem perspektywy niemieckiej. Monografia systematyzuje i porządkuje dotychczasową wiedzę dotyczącą obranej tematyki, wnosząc jednocześnie istotny wkład w stan badań niemcoznawczych w Polsce.

Publikacja ta jest niezwykle istotną ze względu na aktualność podejmowanych zagadnień. Wyróżnia ją również wieloaspektowe podejście Autora, który porusza zarówno kwestie formalno-prawne i polityczne związane z eskalacją kryzysu na Ukrainie, ale także ekonomiczne, społeczne czy kulturowe.

Podsumowując, omawiana praca stanowi dzieło niezwykle wartościowe i godne polecenia czytelnikom zainteresowanym polityką międzynarodową. Cieszy zapewnienie Autora, wyrażone we wstępie, mówiące o chęci przeprowadzenia dalszych pogłębionych analiz konfliktu rosyjsko-ukraińskiego.

ANNA RATAJCZAK

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Mieczysław Stolarczyk, *Główne tendencje ewolucji globalnego i europejskiego systemu międzynarodowego w okresie pozimnowojennym i ich niektóre implikacje*, Mysłowice 2022, ss. 561.

Książka autorstwa Mieczysława Stolarczyka stanowi, wnikliwą i holistyczną analizę procesów ewolucyjnych oraz tendencji kierujących tymi procesami sterującymi w całym systemie międzynarodowym zarówno w ujęciu globalnym, jak i europejskim. Analizowany przez autora okres charakteryzuje się olbrzymią dynamiką zmian w obszarze systemu międzynarodowego, a pozimnowojenna rzeczywistość polityczna w ujęciu globalnym to okres niezwykle istotny szczególnie w kontekście analizy zjawisk kształtujących system międzynarodowy i, jak słusznie zauważa Autor opracowania, pojawiających się tendencji ewolucyjnych, które implikują szereg zmian widocznych w rozwoju polityki międzynarodowej, zarówno na poziomie globalnym, regionalnym oraz subregionalnym. Analizując te procesy M. Stolarczyk dostrzega szereg zjawisk mających wpływ na stosunki międzynarodowe w analizowanym okresie, co przekonuje o bardzo szerokim wieloaspektowym podejściu do analizowanego tematu. Zwracając uwagę na takie zjawiska jak: „intensyfikacja procesów globalizacji i wzrost kontrowersji w ocenie ich następstw”, ewolucja supermocarstwowej pozycji Stanów Zjednoczonych, zaostanie się rywalizacji między USA i ChRL, zmniejszanie się roli Zachodu w globalnym systemie międzynarodowym, ewolucja systemu jednobiegunowego (amerykańskiego) w kierunku systemu wielobiegunowego” w publikacji nawiązuje się do najistotniejszych zmian w systemie międzynarodowym oraz ich wzajemnych relacji, a także trafnie wskazuje się najważniejsze implikacje wspomnianych zjawisk.

Książka składa się z czterech rozdziałów poprzedzonych wstępem przedstawiającym przedmiot badań oraz syntetycznego zakończenia zawierającego wnioski z dokonanych analiz oraz z zakończenia i bibliografii. Poszczególne rozdziały publikacji: (I. *Teoretyczne aspekty systemu międzynarodowego*, II. *Tendencje ewolucji globalnego systemu międzynarodowego w okresie pozimnowojennym i ich niektóre implikacje*, III. *Tendencje ewolucji europejskiego systemu międzynarodowego w okresie pozimnowojennym*, IV. *Wyzwania i zagrożenia oraz dylematy polityki zagranicznej i bezpieczeństwa Polski w kontekście głównych tendencji ewolucji europejskiego i globalnego systemu międzynarodowego w okresie pozimnowojennym w wymiarze bilateralnym i wielostronnym*) stanowią omówienie wyników dogłębnej analizy badanych zjawisk oraz kompleksowo ukazują charakterystykę architektury systemu międzynarodowego w nakreślonych cesurach.

Pierwszy rozdział książki stanowi swoistą propeudeutykę zagadnienia systemów międzynarodowych. Prof. M. Stolarczyk inicjuje rozważania nad badanym tematem, wprowadzając istotne ujęcia teoretyczne, przez co także bezpośrednio odnosi się do wieloaspektowości omawianej problematyki. Mnogość cytowanych autorskich definicji oraz przywoływanie wielu źródeł świadczy o bardzo solidnej kwerendzie oraz bogactwie w zakresie bibliografii tematu. Dodatkowo w pierwszym rozdziale badacz pochyla się nad genezą systemów międzynarodowych oraz zjawiskami mającymi wpływ na ich zmianę oraz wszelakie transformacje. Analizując ewolucję systemów międzynarodowych Autor wskazuje również na istotną egzemplifikację systemów mocarstwowych oraz powołuje się na wiele źródeł charakteryzuje genezę pozimnowojennego ładu unipolarnego z dominującą rolą Stanów Zjednoczonych. W I rozdziale pracy M. Stolarczyk trafnie ujmuje historyczne układy sił pomiędzy mocarstwami, wskazując, że wzajemne relacje pomiędzy globalnymi potęgami państwowymi stanowiły od zawsze „rdzeń każdego nowożytnego systemu międzynarodowego”. Samemu zagadnieniu mocarstwowości

Autor poświęca także znaczną część rozdziału, rozpatrując poszczególne jego komponenty, skłaniając się ku typologii globalnych potęg oraz ukazując przejawy ekspozycji zjawiska i ambicji hegemonistycznych w polityce oraz systemach politycznych.

W II rozdziale pracy prof. Stolarczyk skupia się na analizie tendencji ewolucyjnych systemu międzynarodowego w ujęciu globalnym, wskazując nie tylko genezę omawianych procesów, ale także najistotniejsze przejawy implikacji badanych zjawisk. Autor skupia się, w znacznej mierze, na procesie globalizacji w pozimnowojennej rzeczywistości, klarownie przedstawiając takie aspekty zjawiska, jak jego intensyfikacja oraz wieloaspektowy wpływ na funkcjonowanie państw i całych systemów politycznych. W dalszej części tego rozdziału pracy M. Stolarczyk wskazuje na kontrowersje związane z oceną następstw maszyny globalizacyjnej. W dalszej części drugiego rozdziału pracy badacz wyjaśnia tworzenie się specyficznej sytuacji międzynarodowej po zakończeniu zimnej wojny, odnosząc analizowaną rzeczywistość do takich zjawisk, jak: czynniki narodowe, „zderzenie cywilizacji”, ewolucja unipolarnego systemu z dominacją supermocarstwa Stanów Zjednoczonych, malejącą rolę Zachodu w międzynarodowym systemie politycznym, czy wreszcie degradację środowiska naturalnego jako swoistą spuściznę kształtowaną przez dekady polityki międzynarodowej.

III rozdział recenzowanego opracowania to wnikliwe studium nad kształtowaniem się europejskiego systemu politycznego. Autor analizuje mechanizmy sterujące międzynarodową polityką Starego Kontynentu, wyprowadzając wnioski w obszarach takich, jak bezpieczeństwo, ewolucja strategii działania NATO, dynamika zmian na mapie politycznej w związku z ambicjami samostanowienia państw. Dodatkowo rozdział trzeci to analiza zjawisk kształtujących Unię Europejską, takich jak procesy dezintegracyjne, sytuacje kryzysowe, implikacje architektury systemu międzynarodowego w stosunkach z Rosją oraz wzrost ambicji mocarstwowych dawnego globalnego hegemonu, które to nieuchronnie kierują stery polityki międzynarodowej ku konfliktom.

W IV rozdziale pracy prof. M. Stolarczyk przedstawia wzywania polskiej polityki wewnętrznej i zagranicznej w kontekście obcowania z głównymi trendami systemu międzynarodowego w ujęciu globalnym, europejskim, ale także w ujęciu bilateralnym i wielostronnym. Dogłębna analiza uwarunkowań i determinantów geopolitycznych oraz wyzwani i zagrożeń związanych z polityką zagraniczną i stosunkami z takimi krajami, jak Niemcy, Federacja Rosyjska, czy organizacjami jak NATO, wskazuje na bardzo dobrą znajomość pozimnowojennej problematyki politycznej naszego kraju oraz biegłość Autora w interpretacji zjawisk charakteryzujących międzynarodowy system polityczny, nie tylko w ujęciu globalnym, ale również w odniesieniu do bardzo specyficznej rzeczywistości Polski na mapie regionalnej, europejskiej oraz światowej polityki.

Omawianą publikację Mieczysława Stolarczyka wieńczy bardzo ciekawe podsumowanie analizowanych problemów zawarte w syntetycznym zakończeniu, w którym Autor podejmuje bardzo udaną próbę zbilansowania i streszczenia interesującego studium nad problematyką systemów międzynarodowych i ich ewolucji w pozimnowojennym świecie.

Oceniając publikację należy zwrócić uwagę na bardzo logiczną strukturę książki cechującą się niezwykle trafnym doбором oraz wyborem przedmiotowych zagadnień, przejrzystym uporządkowaniem rozdziałów i podrozdziałów. Należy także zwrócić uwagę na wieloaspektowość w podejściu Autora do analizy systemów międzynarodowych, co świadczy o bardzo wnikliwych studiach nad omawianym tematem oraz jasności i otwartości w identyfikacji trafnie wypunktowanych implikacji pozimnowojennej ewolucji międzynarodowego systemu globalnego. Postawione tezy oraz wyprowadzone wnioski z badań nad omawianym tematem są bardzo trafne, a wieloaspektowe podejście przyjęte przez prof. Stolarczyka w rozważaniach o charakterze ontologicznym stanowią obraz bardzo głębokiego zrozumienia dla mechanizmów kształtujących systemy polityczne w okresie od czasów końca zimnej wojny i nie tylko.

W końcowym podsumowaniu należy także zwrócić uwagę na mnogość cytowanych źródeł i opracowań, co wydaje się bardzo ważne ze względu na naturę podejmowanej problematyki. Publikacja stanowi bardzo ciekawą i aktualną analizę tendencji ewolucji systemu międzynarodowego, którą z pełnym przekonaniem można polecić do studiowania adeptom nauk politycznych i stosunków międzynarodowych.

ŁUKASZ STYPA

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Tadeusz Wallas, Beata Przybylska-Maszner, Maciej Walkowski (ed.), *EU external actions in the contested global order*, Wydawnictwo Wydziału Nauk Politycznych i Dziennikarstwa, Poznań 2022, ss. 233.

Publikacja jest efektem projektu EU EX/ACT „*EU External Actions in the contested global order – (in)coherence, (dis)continuity, resilience*” finansowanego ze środków programu Jean Monnet Center of Excellence. Projekt był realizowany przez grupę naukowców z Wydziału Nauk Politycznych i Dziennikarstwa w latach 2019–2022. Jego kierownikiem został prof. Tadeusz Wallas. Pozycja stanowi kompleksową analizę działalności Unii Europejskiej w zakresie jej działań zewnętrznych. Jest skierowana do szerokiego grona odbiorców. Zarówno do badaczy czy praktyków zainteresowanych tą dziedziną, jak i studentów różnych dyscyplin.

Pozycja składa się z dwóch części: „(Nie)spójność tworzenia działań zewnętrznych Unii Europejskiej” oraz „(Nie)ciągłość w relacjach Unii Europejskiej z państwami trzecimi i organizacjami międzynarodowymi”, które poprzedzono krótkim wstępem, w którym wyjaśniono przedmiot badań oraz cele powstałej pracy. W części pierwszej znajdują się artykuły sześciu autorów. Beata Przybylska-Maszner oraz Rafał Szymanowski przedstawili czynniki determinujące pozycję Unii Europejskiej na arenie międzynarodowej. Pierwszy tekst ukazuje Unię Europejską jako promotora koncepcji multilateralizmu, przedstawia definicje oraz zasady i mechanizmy z tym związane. Odnosi się do jednej z najważniejszych ról UE w systemie międzynarodowym w kontekście budowy ładu międzynarodowego. Na uwagę zasługuje kompleksowe porównanie wyników badań nad multilateralizmem. Rafał Szymanowski skupił się na przedstawieniu Unii Europejskiej jako globalnej siły kształtującej rynek pomimo brexitu i konkurencji ze Stanami Zjednoczonymi oraz Chinami. Autor przedstawił krótką historię reform rynkowych od powstania EWWiS do chwili obecnej i dokonał analizy porównawczej czynników determinujących instrumenty polityk UE w zestawieniu z amerykańskimi w tej materii. Zarówno B. Przybylska-Maszner, jak i R. Szymanowski przedstawili czynniki, które zapewniają wpływ Unii Europejskiej, jak i jej ograniczenia związane z kształtowaniem ról międzynarodowych. Natomiast Szymon Ossowski w swoim artykule przedstawił wolność mediów jako fundament polityki zewnętrznej Unii. W dużej mierze swoje wnioski zaprezentował w kontekście stanu demokracji w wybranych krajach europejskich i kandydujących do Unii Europejskiej na podstawie wybranych wskaźników demokracji i wolności prasy. Autor przedstawił interesujące wyniki badań, skupiając się na ukazaniu konsekwencji, które niesie kryzys demokracji oraz niski poziom wolności mediów w reakcji na pandemię COVID-19. S. Ossowski przedstawił państwa charakteryzujące się obecnie demokracją wadliwą, czy rządami autorytarnymi i ich wpływ na wolność prasy/mediów. Kolejni autorzy – Maciej Walkowski oraz Arkadiusz Jan Sójka – przedstawili w swoich artykułach przekształcenia polityki zewnętrznej Unii Europejskiej w kontekście globalnych zmian klimatu i problemów środowiskowych. Pierwszy z autorów podsumował realizację Porozumienia paryskiego. Zwrócił uwagę na rolę Chin w okresie procesu popandemicznych przemian. Drugi z autorów zaprezentował politykę środowiskową jako ważną część działań zewnętrznych Unii Europejskiej i jej miejsce w systemie stosunków międzynarodowych. Uwzględnił szczególną pozycję Arktyki poprzez analizę jej potencjału i możliwości wykorzystania jej zasobów przez UE. Część I kończy artykuł Joanny Jancz dotyczący procesu transformacji Europejskiej Służby Działań Zewnętrznych (ESDZ) w kontekście wyzwań dla bezpieczeństwa Unii Europejskiej oraz próby odpowiedzi na pytania badawcze dotyczące jej miejsca w systemie instytucji Unii.

W części drugiej znajdują się artykuły ośmiu autorów. Marek Rewizorski przedstawił kontekstualne spojrzenie na europejską rolę Unii Europejskiej w G20, aktywność dyplomatyczną Unii w tej grupie determinowaną czynnikami zewnętrznymi, które wpływają na specyficzne zachowania organizacji w odniesieniu do negocjowania poszczególnych punktów agendy G20. Wskazał także G20 jako szansę dla Unii na wykorzystanie nowego kanału utrzymywania wielostronnych stosunków dyplomatycznych. Zbigniew Czachór ukazał determinanty zaangażowania państw członkowskich UE w rozwój Europejskiej Polityki Sąsiedztwa, a także nowe podejście UE do jej wschodnich i południowych sąsiadów. Podkreślił, że im silniejsze partnerstwo, tym wyższe jego znaczenie dla Unii Europejskiej. Autor zaprezentował również przyszłe priorytety EPS, jej cele oraz proces dalszej integracji państw objętych tą polityką z UE. Natomiast Paulina Pospieszna w swoim artykule skupiła się na zaprezentowaniu sankcji unijnych stosowanych wobec Białorusi. Przeanalizowała skuteczność sankcji i pomocy jako narzędzi promujących demokrację i prawa człowieka. Kolejny autor, Jarosław Jańczak, w swoim artykule przedstawił relacje Unii Europejskiej z Japonią, identyfikując czynniki niezbędne do rozwoju prawdziwego partnerstwa. Sklasyfikował etapy wzajemnych stosunków, możliwe interakcje, a także ramy instrumentów współpracy UE z Japonią. Tomasz Brańka skupił się na problemie realizacji nowej strategii arktycznej dla Unii Europejskiej. Określił jej ramy w kontekście konkurencji UE z Chinami i Rosją. Autor zaprezentował problem spójności unijnej polityki. Ukazał w tym jej strategiczne interesy, obszary działania oraz podejście innych państw jako potencjalnych rywali Unii Europejskiej w tym regionie. Joanna Skrzypczyńska w swoim artykule dokonała identyfikacji czynników wpływających na stosunki między UE a USA na tle reguł handlu międzynarodowego Światowej Organizacji Handlu (WTO). Ukazała również aktualne relacje na tle reformy systemu handlu międzynarodowego. Autorka podkreśliła czynniki wpływające na obecne stosunki handlowe pomiędzy podmiotami, problemy, wyzwania i cele polityki handlowej UE. Przeanalizowała w postaci kilku tabel charakter relacji między UE a USA. Zweryfikowała stosunek Unii i Stanów Zjednoczonych do reformy WTO oraz osłabienie ich współpracy, a także szereg innych wyzwań wzajemnej współpracy. Z kolei Krzysztof Duda zaprezentował rolę demokracji bezpośredniej w kształtowaniu stosunków między Szwajcarią a Unią Europejską. Autor przeanalizował szwajcarskie referenda w kontekście braku zainteresowania obywateli Szwajcarii stosunkami z UE jako organizacji, która ma gospodarczą pozycję dominującą. Skupił się na zaprezentowaniu historycznych relacji oraz napięć na linii UE–Szwajcaria. Marcin Łukaszewski w swoim artykule skupił się na próbie wskazania przesłanek wyboru umowy stowarzyszeniowej jako formy kompleksowej regulacji stosunków między UE a mikropaństwami: Andora, Monako i San Marino. Podjął kwestię dlaczego inne formy współpracy są niekorzystne dla obu stron w długim i krótkim okresie czasu. Ukazał początkowe próby regulacji wzajemnych relacji oraz omówił umowy zawarte z poszczególnymi państwami przedstawionymi do porównania.

Podsumowując, wieloautorska praca *EU external actions in the contested global order* przedstawia ważne w sensie poznawczym i praktycznym zagadnienia dotyczące działań zewnętrznych Unii Europejskiej. Książka skupia się na ukazaniu roli Unii Europejskiej oraz jej współpracy z wybranymi państwami trzecimi. Problematyka badawcza zawarta w tej pozycji jest ważna dla wszystkich badaczy integracji europejskiej, stosunków międzynarodowych oraz bezpieczeństwa. Najważniejszym atutem pracy jest jej aktualność – autorzy zaprezentowali najnowsze badania, dane statystyczne oraz wydarzenia polityczne, społeczne i gospodarcze, które wpłynęły na podejmowane decyzje przez instytucje Unii Europejskiej.

ALEKSANDRA ADAMISZYN

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu